

Kultúrföldrajzi kalandozások Hunniában és Pannóniában.

Rendhagyó könyvismertetés Krzysztof Varga könyveiről

Végletekig felgyorsult életünkben, globalizálódó világunkban, amikor mindezek ellenére egyébként egyre több szó esik népünk önazonosságának „mindig aktualizálható” problémáiról, a társadalom táji, regionális kötődéseinek meggyengüléséről, a történelmi és földrajzi ismereteknek az általános műveltségben betöltött szerepének a gyökeres átalakulásról leginkább csökkenéséről, akkor egészen különös élmény kézbe venni olyan írásokat, mint VARGA most ismertetésre szánt könyvei. A *Turulpörkölt*, a *Magalica-csárdás* és a legújabb, a *Lángos a jurtában* című könyvek egészen különös kultúrföldrajzi élménnyel szolgálhatnak a honi geográfus társadalom számára is. Ezért gondoltam arra, hogy írok róluk valamiféle ajánlást azok számára, akiket érdekel kis hazánk úgy, ahogy mások látják.

Egy olyan félig magyar, félig lengyel származású író, újságíró, irodalomkritikus, szerkesztő ír rólunk három kis kötetet, aki egyébként valójában első renden nem is nekünk, hanem lengyel honfitársainak szánta ezeket a könyvecskéket. 2008 előtt ugyanis, mikor az első könyvet *Gulasz z turula* címmel publikálta lengyelül, hiába a közismert mondások, a „lengyel-magyar két jó barát” itt, vagy „Polak, Węgień, dwa bratanki” ott: néhány úti- és szakácskönyvön kívül nem jelent meg országunkat, annak életét és legfőképpen az itt élő emberek életszélétét, tájait, városait bemutató könyv Magyarországról. Hiánypótló volt tehát e munka, sőt a szerzőt magát is meglepte, hogy mennyire élénk érdeklődés fogadta az első kötetet hazájában. Nyilván ezért is lett belőle „trilógia”.

Mert miről is szólnak ezek a nem mindennapi című egy-két este elolvasható könyvecskék, amelyek formájában és kivitelében leginkább gyermekkorom elhíresült olcsó könyveire hasonlítanak. Legegyyszerűbben fogalmazva rólunk, magyarokról. A mindennapjainkról. Történelmünkről, földrajzunkról, kultúránkról, tájainkról, városainkról, vidékeinkről, ételeinkről, italainkról, hagyományainkról, közhangulatunkról, mentalitásunkról... Tehát mindenről, ami alapján végül is kijelenthető, hogy a szerző – megítélésem szerint minden, néha súlyos és erős kritikai megállapítása ellenére is – végtelenül szereti hazánkat és bennünket.

Amikor több mint harminc éve először jártam Varsóban (majd később Krakkóban, Poznanban, Gdanskban stb.) a Lengyel Tudományos Akadémia Földrajzi Intézetének hivatalos

vendégeként, hazatérve – az egyébként lengyelül is kiválóan beszélő – akkori főigazgatóm és mesterem Enyedi György akadémikus azt mondta: biztosan azért érezted magad olyan jól, mert Lengyelország az egyetlen hely a világon, ahol úgy szeretnek magyarként bennünket, mint, amilyenek vagyunk. Valahogy e fenti könyvek Varga textusai is ezt juttatták az eszembe. A kötetek szövege annyira izgalmas, mozgalmas, expresszív, sőt annyira kedves és lenyűgöző, hogy a kellő szarkazmussal vagy gúnnyal megírt mondatok sem bántóak, mint inkább mosolyra fakasztóak. „Úristen, ilyenek vagyunk?” – tesszük fel a szöveget olvasván gyakran a kérdést. Majd, némi derűtség vagy bosszankodás után megállapíthatjuk magunkban: „Igen, sajnos vagy hál’ Istennek ilyenek.” Itt élünk a Kárpát-medencében, s „összességében” úgy, ahogy ez az éles szemű, kiváló tollú lengyel–magyar író a maga hallatlanul pontos és gyakran meglepő megfigyeléseit ezekben az útirajzaiban leírja.

Más szerzők is eszembe jutottak egyébként a könyvek nyomán, bár lehet, hogy ezek kissé abszurd összehasonlításoknak tűnhetnek. Mondhatnók az is, hogy e Varga könyvek SZABÓ Zoltán *Szerelemes földrajzának*, vagy HAMVAS Béla *Öt géniuszának* a posztmodern változatai. Táj, történelem és emberismeretüket tekintve biztosan, más tekintetben nyilván nem. De az szinte sugárzik a könyvből, hogy Krzysztof Varga is érteni és tudni akarja (vagy néha csak vélni) a magyar társadalom viszonyát a lokalitáshoz, az utcákhoz, a szobrokhoz, az épületekhez, tágabban a tájakhoz, a hazához, ahol élünk.

Úti élményeinek szinte megszámlálhatatlanul sok apró tapasztalatát, érzését fűzi össze – néha kissé csapongva. Gyakran szinte ugrándoznak a mondatai térben és időben. Sőt nem ritkán a közös lengyel magyar „sors” elemeire utalnak lábjegyzetei, hogy „jó barátaink” számára is világos legyen: mire gondol, mikor érzékeltetni szeretné viszonyulásunkat a saját – gyakran kudarcos – történelmünkhöz. Mert majdnem mindig arra lyukad ki, hogy ez a viszonyulás döntően befolyásolja önképünket, nem ritkán önsajnálatumkat, életszemléletünket, melankóliánkat, avagy pesszimizmusunkat.

Van még egy különös vonulata a könyveknek, ami a nem ritkán némi hedonizmussal jellemezhető geográfusok számára szintén érdekes adalékokkal szolgálhat: a szerzőnek a magyar konyhához, közismert étkeinkhez, italainkhoz és éttermeinkhez való viszonya, illetve ezek megjelenítése.

Az első kötetben ez a törekvés még a kötet alcímeiben is felbukkan – kevésbé felfedve egyébként azok valódi tartalmát (Kádár-paprikás, Rákosi-leves, Gyurcsány–Orbán-lecsó stb.), míg a harmadikban már konkrét helyhez is kötődnek: pl. „Rakott krumpli Győrben”, „A kőszegi tejvívő” stb. De nehogy azt higgye az ismertetést olvasó kedves kollega, hogy recepteket talál a könyvben. Egyáltalán nem: olyan kulturális földrajzi kalandozásokat, pillanatképeket, hozzá akár irodalmi, vagy esztétikai elemzéseket fedezhet fel rendre, amelyeket talán az olvasó is ismer egyenként, csak nem ebből a sajátos magyar–lengyel vagy lengyel–magyar nézőpontból, amelyek – akár csak néhány oldalon – egészen remekül építik a fel a „hely szellemét”. Az orális történelem analógiájára ezek a könyvek afféle orális földrajzi leírások. Kőszegen például a Hősök kapujának története mellett – egyébként a szegedit is bemutatja másutt – egy éppen folyó nyári körmenet leírását és OTTLIK Géza híres kadétiskolai könyvének a bemutatását egyaránt olvashatjuk. S ezek együtt olyan különleges összképet alkotnak az olvasóban, amelyek egyértelműen ifjúkorom néhány kiváló útleírására emlékeztetnek.

Az első könyv inkább csak egy próbálkozás hazánk mások – külföldiek – számára gyakran alig érthető, különleges „világának” a bemutatására, és főleg Budapestről szól. A második már tudatosabb „földrajzi céllal” íródott: fő témája a magyar Alföld, annak hangulatai, tájai, városai, míg az utolsó a peremvidéket járja körbe. Merthogy a kötetek írása közben – mintegy elszámolva az író magában az Édesapja által „ráhagyott” magyarságának tartalmával és szellemi örökségével – rájött: „hogy Magyarország pont olyan, mint a lángos, a széle a legfinomabb, ropogós, ínycsiklandó, középen meg lapos, vékony, szinte átlátszó. A lángos középső része olyan, mint a Nagyalföld, a széle viszont úgy emelkedik ki ebből, mint a Kárpát-medencét körülvevő hegylánc

csúcsai, így a magyar tévé időjárás jelentéseiben a Kárpát-medence helyett nyugodtan beszélhetnénk a Kárpáti-lángos esőről, szélviharairól, légköri frontjairól, és a hőmérsékletéről”.

Talán ez az idézet is jelzi a kötet hallatlanul kedves és akár abszurd földrajzi képekben gazdag stílusát, amit egy ismertetésben nem lehet visszaadni. El kell menni a könyvtárba, kikölcsönözni és elolvasni.

Valamikor a rendszerváltás után, amikor a fentebb már említett Szabó Zoltán születésnapját ünnepelte a kecskeméti *Forrás* című folyóirat, egy kis ott megjelent cikkben az Ő módszerével átnéztem az akkori magyar költők verseinek földrajzi képeit. Már nem emlékszem pontosan, de az egyik verssor így szólt: „A Markó család mintha amnéziás lett Visegrádot illetően, s elfelejtette volna saját geográfiáját”. Gyakran érzem e sor mély igazságát, de ezek a könyvek segítettek a felejtés enyhítésében. Sőt. Ha egyszer újra olvasom őket, biztosan tematikus térképre fogom tenni Krzysztof Varga remek, egybefűzött kultúrföldrajzi kalandozásnak beillő novelláinak helyeit és témáit. Hacsak egy lelkes geográfus olvasó meg nem előz.

Csatári Bálint, Kecskemét